

integration into the European Union, as well as the elaboration of problems that Ukraine may face on its way, the determination of direct ways and means that could help in overcoming the identified problems and the development of relevant recommendations. European integration and membership in the European Union is a strategic goal of Ukraine and the best way to realize national interests, build an economically developed and democratic state, strengthen its position in the world system of international relations.

But today joining the EU means much more for Ukraine – winning the war.

Given the political situation in Ukraine that connection with the military aggression by the Russian Federation, I conducted a study on the economic and political consequences of Ukraine's accession to the European Union.

Today, the most important issue for Ukrainians is the problem of our country's accession to the EU. Since 2014, the vector of Ukrainian politics has been aimed at joining the European Alliance, but, unfortunately, the results of these actions can hardly be called positive. After the beginning of the open war of the Russian Federation against our country, the accession process markedly shifted. Thus, on February 28, 2022, an application was submitted, and on March 1, 2022, the European Parliament supported a resolution granting Ukraine the status of a candidate country for EU membership. Today, a number of European leaders support Ukraine in its integration policy.

Keywords: *the European Union, Legislation of Ukraine, integration, practice of the European Union, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, problems, prospects.*

УДК: 340

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-3-117-121

Олександр ТАЛДИКІН©

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

КЛІЄНТСЬКІ ФОРМИ ДЕРЖАВНОСТІ: ДЕРЖАВА-САТЕЛІТ

У статті проаналізовано підходи до визначення терміна «держава-сателіт». На цій основі зроблено висновок, що визначення «держава-сателіт» не має усталеної інтерпретації. Метою роботи є теоретико-правовий аналіз поняття «держава-сателіт», виявлення різних підходів до розуміння різних форм клієнтської державності. Запропоновано розмежування в інтерпретації цих форм. Подано авторський варіант поняття «держава-сателіт», а саме: особливої форми наддержавних відносин держави, що пов'язана з іншою своїм зовнішньополітичним курсом, внаслідок нав'язаного їй антидемократичного політичного режиму.

Ключові слова: *клієнтська держава, державний суверенітет, квазідержава, васальна держава, держава-сателіт, маріонеткова держава, держава-данник.*

Постановка проблеми. Поляризація міжнародних інтересів провідних держав світу, різке загострення суперечностей між ними зумовлює необхідність у дослідженні результатів такого протистояння, реальним наслідком якого може бути поділ світу на геополітичні сфери впливу, що, і свого боку, створює низку загроз суверенітету незалежних держав, які мали нещастя бути втягнуті в цю боротьбу та можуть бути трансформовані відповідно до різноманітних форм державної залежності. Йдеться про такі форми, як: *маріонеткова держава, держава-данник, держава-сателіт, васальна держава*. Схожі між собою, об'єднані однією суттєвою рисою – наявністю обмеженої влади – ці форми потребують ретельного аналізу з огляду їх спільних та відмінних рис. Варто звернути увагу на той факт, що термінологія визначення цих форм була об'єктом дослідження у політологів, філологів та істориків, що дає підстави вважати актуальним її теоретико-правову інтерпретацію.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Теоретичну основу статті становили положення, вироблені загальною теорією держави і

© О. Талдикін, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8681-5523>

alexall14@gmail.com

права, конституційним правом та політологією. Сформульовані теоретичні узагальнення спиралися на наукові досягнення вітчизняних та закордонних авторів. Окремо вважаємо за необхідне зазначити деякі з них. На розуміння ролі маріонеткової держави в політичних відносинах та міжнародному праві зосереджує увагу Айзенс Паулс Сілінс [1]. Мету створення маріонеткових держав розкриває Девід Рейд [2]. На формалізованому характері данини залежної держави акцентують Джон В. Гарвер, Джон У. Гарвер [3].

Теоретичною основою роботи були попередні праці автора із зазначеної тематики: «Поняття та класифікація квазідержав» [4], «Реальний суверенітет держави в умовах глобалізації» [5], «Протекторат: підходи до інтерпретації» [6], «Зовнішнє управління державою в контексті проблеми суверенітету» [7]. «Асоційована держава» [8]. На розуміння окремих аспектів проблематики також мали вплив такі роботи [9-10].

Водночас розуміння терміна «держава-сателіт» залишається дискусійним та потребує окремого уточнення.

Метою статті є теоретико-правовий аналіз поняття «держава-сателіт» та розуміння різних форм клієнтської державності.

Виклад основного матеріалу. Термін *держава-satellit* (лат.: *Satelles* – супутник) сьогодні не має єдиної сформованої інтерпретації та використовується часто для визначення формально незалежної держави, яка де-факто перебуває під політичним та економічним впливом іншої, більш могутньої та розвинутої держави. Тлумачення поняття «держава-сателіт» видається, на нашу думку, неможливим без з'ясування сутності інших споріднених визначень: маріонеткова держава, підкорена держава, клієнтська держава. Усі зазначені терміни застосовуються до держав, які мають одну характерну рису, що вказує на наявність у формально незалежної держави певних проблем з реалізацією державного суверенітету, фактичну її залежність, перебування під зовнішнім впливом. Зважаючи на означене, варто звернути увагу на їх особливості.

Термін *Клієнтська держава* (англ.: *client state*) має широку інтерпретацію та застосовується до визначення різного ступеня залежності, що передбачає економічну, політичну або військову підпорядкованість іншій, більш могутній державі [1].

Маріонеткова держава (англ.: *puppet state*) являє собою крайню форму залежності формально суверенної держави, яка має лише номінальний суверенітет, є контролюваною зовні у політичній, фінансово-економічній та військовій діяльності, але здатна зберігати контроль за місцевим врядуванням. Безумовно, що формальна суверенність маріонеткових держав передбачає збереження їх зовнішньої атрибутики та символіки: герба, гімну, прапора, назви та інш. На думку Девіда Рейда, маріонеткові держави створюються під час окупації держави з метою уникнути окупантом міжнародної відповідальності за порушення державного суверенітету та прав населення окупованої держави [2; с. 81].

Водночас можна спостерігати відсутність чіткого розмежування у розумінні *satellite* і *puppet* в англомовних дипломатичних текстах, або їх поєднання, коли перше застосовується до держави – *satellite state*, а друге до характеристики її політичного режиму – *puppet regime* [11]. З огляду на такий підхід, а також загальноприйнятту практику визначення окремих держав як сателітів, на нашу думку, доречно застосовувати цей термін до держави, що пов'язана з іншою своїм зовнішньополітичним курсом, внаслідок нав'язаного їй антидемократичного політичного режиму, на кшталт тоталітарних режимів країн Східної Європи, які були вторинними щодо політичного режиму СРСР.

Отже, «*держава-satellit*» – особлива форма наддержавних відносин держави, що пов'язана з іншою своїм зовнішньополітичним курсом, внаслідок нав'язаного їй антидемократичного політичного режиму.

Держава-данник або та, що сплачує данину (англ.: *tributary state*) – термін, що зустрічається у ретроспективному аспекті під час розгляду державних форм минулого. Історична форма залежності, яка передбачає регулярну відправку данини в її реальному або (пізніше) формальному сенсі. Отримала широке поширення як васальна форма в епоху станово-кастового суспільства. З часом така відправка данини трансформується у певний символічний акт визнання верховної влади, який не завжди передбачає втрату суверенітету [3]. Водночас для повного розуміння рівня реалізації суверенних прав потрібно враховувати різність підходів у двох сторін – держави-гегемона, яка

отримувала данину, та держави, що її сплачувала.

Майже тотожним за своїм змістом є розуміння *васальної держави* (англ.: *vassal state*). Термін, що визначає характер феодальних взаємовідносин або залежність від давніх імперій [12, с. 66–82]. Ступінь залежності та преференцій, наданих васальним державам у минулому, визначалась не тільки сплатою данини, але й військовою підтримкою (службою) на користь верховного сюзерена.

Означені вище форми клієнтської залежності часто ототожнюються з невизнаними або частково визнаними державами, існування яких можна розглядати в площині сучасних проблем міжнародних відносин. Безумовно, що суверенітет невизнаних або частково невизнаних держав, який формально або частково не визнається іншими державами, міжнародною спільнотою з певних юридичних або політичних причин, підриває їх статус у ролі суб'єктів на міжнародній арені. На нашу думку, такий підхід є не повним, адже він не стільки суперечить ознакам, що визначають правосуб'єктність держав в міжнародних публічних відносинах, сформованих відповідно до декларативної теорії державності Конвенції Монтевідео [13], скільки не дає підстав до їх чіткої диференціації, апелюючи лише до однієї можливої ознаки – факту міжнародного визнання.

Висновки. На основі вище наведеного можна визначити, що термін держави-сателіт сьогодні не має єдиної сформованої інтерпретації та використовується часто для визначення формально незалежної держави, яка де-факто перебуває під політичним та економічним впливом іншої, більш могутньої та розвинутої держави.

Тлумачення поняття «держави-сателіт» видається не можливим без з'ясування сутності інших споріднених визначень: маріонеткова держава, підкорена держава, клієнтська держава, васальна держава.

Клієнтська держава має широку інтерпретацію та застосовується до визначення різного ступеня залежності, передбачає економічну, політичну або військову підпорядкованість іншій, більш могутній державі.

Маріонеткова держава являє собою крайню форму залежності формально суверенної держави, яка має лише номінальний суверенітет, є контрольованою зовні у політичній, фінансово-економічній та військовій діяльності, але здатна зберігати контроль за місцевим врядуванням.

Держави-сателіт пов'язана з іншою своїм зовнішньополітичним курсом, внаслідок нав'язаного їй антидемократичного політичного режиму.

Держави-данник являє собою історичну форму залежності, яка передбачає регулярну відправку данини в її реальному або (пізніше) формальному сенсі.

Майже тотожним за своїм змістом є розуміння *васальної держави*, ступінь залежності та преференцій якої визначалась не тільки сплатою данини, але й військовою підтримкою (службою) на користь верховного сюзерена.

Список використаних джерел

1. Silins Eizens. P. The puppet state in international law and politics. Syracuse University. 1991. Dissertation Doctor of Philosophy (PhD). URL : <http://libezproxy.syr.edu/login?url=http://proquest.umi.com/pqdweb?did=745682391&sid=1&Fmt=2&clientId=3739&RQT=309&VName=PQD>.
2. Raid. D. Statehood & the Law of Self-Determination. Leiden, Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2002. P. 515.
3. John W. Garver, John William Garver Protracted Contest: Sino-Indian Rivalry in the Twentieth Century. University of Washington Press, 2001. S. 447.
4. Талдикін О. В. Поняття та класифікація квазідержав. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 1. С.110–116.
5. Талдикін О. В. Реальний суверенітет держави в умовах глобалізації. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Спец. вип. № 3 (94). С. 65–70.
6. Талдикін О. В. Протекторат: підходи до інтерпретації. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 51–54.
7. Taldykin O. V. External governance of the state in the context of sovereignty problem. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф. (м. Дніпро, 25 лют. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 161–164.
8. Талдикін О. В. Асоційована держава. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. Спец. вип. № 2. С. 523–527.
9. Beschastnyi V., Shkliar A., Fomenko A., Obushenko N., Nalyvaiko L. Place of Court Precedent in

the System of Law of the European Union and in the System of Law of Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Vol: 22 Issue: 6.

10. Ivani O., Kuchuk A., Orlova, O. (2020). Biotechnology as Factor for The Fourth Generation of Human Rights Formation. *Journal of History Culture and Art Research*. 2020. 9 (1). S. 115–121.

11. Nassif D. Dossier, Nabih Berri. Lebanese Parliament Speaker. *Middle East Intelligence Bulletin*. 2000. Vol. 2. No. 11. URL: https://www.meforum.org/meib/articles/0012_ld1.htm

12. Josette E. The Small Vassal States of the Near East: (1500-1200). *The History of Phoenicia*. 2018 Lockwood Press. P. 66–82.

13. Montevideo Convention on the Rights and Duties of States. URL : <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml>.

Надійшла до редакції 02.07.2022

References

1. Silins Eizens, P. The puppet state in international law and politics. Syracuse University. 1991. Dissertation Doctor of Philosophy (PhD). URL : <http://libezproxy.syr.edu/login?url=http://proquest.umi.com/pqdweb?did=745682391&sid=1&Fmt=2&clientId=3739&RQT=309&VName=PQD>.

2. Raid, D. (2002) Statehood & the Law of Self-Determination. Leiden, Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 515 p.

3. John W. Garver, John William Garver (2001) Protracted Contest: Sino-Indian Rivalry in the Twentieth Century. University of Washington Press, 447 p.

4. Taldykin, O. V. (2017) Poniattia ta klasyfikatsiia kvaziderzhav [Concept and classification of quasi-states]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 1, pp. 110–116. [in Ukr.].

5. Taldykin, O. V. (2018) Realnyi suverenitet derzhavy v umovakh hlobalizatsii [The real sovereignty of the state in the conditions of globalization]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. Spets. vyp. № 3 (94), pp. 65–70. [in Ukr.].

6. Taldykin, O. V. (2021) Protektorat: pidkhody do interpretatsii [Protectorate: approaches to interpretation]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 2, pp. 51–54 [in Ukr.].

7. Taldykin, O. V. (2021) External governance of the state in the context of sovereignty problem. Verkhovenstvo prava: doktryna i praktyka v umovakh suchasnykh svitovykh vyklykiv : materialy Mizhnarodnoi naukovo-prakt. konf. (m. Dnipro, 25 liut. 2021 r.). Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav, pp. 161–164.

8. Taldykin O. V. Asotsiiovana derzhava [Associated State]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. 2021. Spets. vyp. № 2. S. 523–527. [in Ukr.].

9. Beschastnyi, V., Shkliar, A., Fomenko, A., Obushenko, N., Nalyvaiko, L. (2019) Place of Court Precedent in the System of Law of the European Union and in the System of Law of Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. Vol: 22 Issue: 6.

10. Ivani O., Kuchuk, A., Orlova, O. (2020). Biotechnology as Factor for The Fourth Generation of Human Rights Formation. *Journal of History Culture and Art Research*. № 9(1), pp. 115–121.

11. Nassif D. Dossier, Nabih Berri. (2000) Lebanese Parliament Speaker. *Middle East Intelligence Bulletin*. Vol. 2. No. 11. URL: https://www.meforum.org/meib/articles/0012_ld1.htm

12. Josette, E. (2018) The Small Vassal States of the Near East: (1500-1200). The History of Phoenicia. Lockwood Press, pp. 66–82.

13. Montevideo Convention on the Rights and Duties of States. URL : <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml>.

ABSTRACT

Oleksandr Taldykin. Client forms of state: satellite state. The article analyzes the approaches to the definition of the term «satellite state». On this basis, it is concluded that the definition of «satellite state» has no established interpretation. The aim of the work is theoretical and legal analysis of the concept of «satellite state», identification of different approaches to understanding different forms of client statehood. A distinction is proposed in the interpretation of these forms. The author's version of the concept of «satellite state» is presented as: a special form of supranational relations, a state that is connected with another in its foreign policy, due to the imposed anti-democratic political regime.

The aim of the work is theoretical and legal analysis of the concept of satellite state and understanding of various forms of client statehood.

The theoretical basis of the work was the author's previous work on the designated topics: «Understanding that classification of quasi-powers»; «The real sovereignty of the state in the minds of globalization»; «Protectorate: approach to interpretation»; «The modern management of the power in the context of the problem of sovereignty»; «Associated State».

The term satellite state today does not have a single established interpretation and is often used to describe a formally independent state that is de facto under the political and economic influence of another more powerful and developed state.

The above-mentioned forms of client dependence are often equated with unrecognized or partially recognized states, the existence of which can be considered in the context of modern problems of international relations. Undoubtedly, the sovereignty of unrecognized or partially unrecognized states, which is formally or partially not recognized by other states, the international community for certain legal or political reasons, undermines their status as subjects in the international arena. In our opinion, such an approach is incomplete, because it not only contradicts the features that determine the legal personality of states in international public relations, formed in accordance with the declarative theory of statehood of the Montevideo Convention, but also does not give grounds for their clear differentiation, appealing only to one possible sign – the fact of international recognition.

The interpretation of the concept of «satellite state» does not seem possible without clarifying the essence of other related definitions: puppet state, tributary state, client state, vassal state,

The client state has a broad interpretation and is used to define varying degrees of dependence, which implies economic, political or military subordination to another more powerful state.

A puppet state is an extreme form of dependence of a formally sovereign state, which has only nominal sovereignty, is externally controlled in political, financial, economic and military activities, but is able to maintain control over local government.

The satellite state is linked to another by its foreign policy as a result of the anti-democratic political regime imposed on it.

The tributary state is a historical form of dependence that involves regular sending of tribute in its real, or (later) formal sense.

Almost identical in content is the understanding of the vassal state, the degree of dependence and preferences, which was determined not only by paying tribute, but also by military support (service) in favor of the supreme suzerain.

Keywords: *client state, state sovereignty, quasi-state, vassal state, satellite state, puppet state, tributary state.*

УДК 340.131

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-3-121-127

Ольга ЧЕПІК-ТРЕГУБЕНКО®

кандидат юридичних наук

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА: ДОКТРИНА ТА СУДОВА ПРАКТИКА

У статті розглянуто проблематику принципу верховенства права у сучасній правовій доктрині та особливості використання принципу верховенства права у практиці міжнародних та національних судів. Наголошено, що вивчення генезису принципу верховенства права дає підстави говорити про зародження його ідей ще в античність. В Україні цей принцип почав формуватися за часів незалежності, що стало важливим етапом у визначенні напрямку розвитку правової демократичної держави в Україні. Акцентовано, що принцип верховенства права залишається провідною проблематикою для дослідження серед вітчизняних та закордонних науковців.

Ключові слова: *принцип верховенства права, справедливість, судова влада, Верховний Суд, Європейський суд з прав людини, Конституційний Суд України.*

Постановка проблеми. Основним елементом правових якісних модернізацій на сучасному етапі є забезпечення функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування на засадах принципу верховенства права. Високий рівень його інтеграції у діяльність держави впливає на забезпечення справедливого правосуддя, попередження та подолання корупції та ін., що у цілому в результаті має прямий вплив на якість гарантування прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. Всі ці та багато інших показників і визначають стан розвитку демократії у державі.

Треба зазначити, що формування такої моделі держави – складний, довготривалий

© О. Чепік-Трегубенко, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5499-5793>

olga-tregubenko@ukr.net